

Бранко ПАНОВ

**ПРОФЕСОР Д-Р ХРИСТО АНДОНОВ-ПОЛЈАНСКИ —
ДОБИТНИК НА НАЈВИСОКОТО ЈУГОСЛОВЕНСКО
ОПШТЕСТВЕНО ПРИЗНАНИЕ НАГРАДАТА АВНОЈ
ЗА 1983 ГОДИНА**

За проф. д-р Христо Андонов-Полјански, добитникот на највисокото југословенско општествено признание — наградата АВНОЈ за 1983 година, денес со гордост и почит може да се пишува и да се оценуваат неговите грандиозни творечки резултати, како и да се одредува неговата значајна улога во развитокот на македонската, југословенската и општосветската историска наука. Овој врвен педагог, енергичен организатор и сестран истражувач, уште од студентските години целосно го посветил својот живот на својата единствена цел — научно-истражувачката работа. Големата дарба секогаш соединета со нему својствената голема трудољубивост и сестраност, му овозможиле на овој наш врвен истражувач за триипол децении да создаде таква научна продукција, која денес со право го вбројува во редовите на најпознатите југословенски и светски историографи.

Широк е кругот на научниот интерес на проф. Х. Андонов-Полјански. Со голем успех расветлил и продолжува да расветлува бројни проблеми како од националната (македонската и општојугословенската) така и од општосветската историја, темелејќи ги притоа често пати своите научни резултати врз новоткриени архивски материјали. Таквата ширина и фундаменталност на ерудиција е својствена единствено за покрупните иследувачи. Неговиот синтетичен иследувачки метод му овозможил да расветли повеќе настани, појави и личности, посебно од поновата историја на македонскиот народ, и да создаде повеќе капитални трудови со голема и трајна научна вредност.

Проф. д-р Христо Андонов-Полјански е роден на 21.IX 1927 година во Дојран. Основно училиште, гимназија и Филозофски факултет завршил во Скопје; дипломирал на Групата за историја во јуни 1951 година со одличен успех. Како талентиран и мошне трудољубив студент, Х. Андонов-Полјански брзо го свртил вниманието на своите професори. Нему не само што му било овозможено да ја добие највисоката републичка стипендија за талентирани студенти-историчари „Гоце Делчев“, туку и да обавува при Катедрата за историја демонстраторска и библиотекарска дејност. Уште од првите студентски години неговиот интерес сè повеќе и повеќе бил свртуван кон периодот на националноослободителното движење на македонскиот народ, а посебно кон настаните и личностите, непосредно врзани за Илинденското востание. Плод на неговите младешки позадлабочени проучувања на националноослободителната борба на македонскиот народ се научните прилози „Јане Сандански“, објавени во Студентски весник (1949 г.) и „Одјек Илинденског устанка у Словенији“, објавен во Настава историје у средној школи во Загреб 1951 г. Овие први научни прилози на Х. Андонов-Полјански пак послужиле како гаранција за по завршувањето на студиите да биде задржан и избран за асистент при Катедрата за историја.

Како асистент по нововековна историја на македонскиот народ Х. А.-Полјански сè повеќе ја проширувал и продлабочувал својата научно-истражувачка работа. Вршел истражувања во повеќе архиви и библиотеки во Југославија (Дубровник, Риека, Загреб, Љубљана, Белград, Сараево и Скопје), како и во странство (Љондон, Стокхолм, Виена и Рим). Тој уште како асистент бил мошне плоден научник: објавил вкупно 110 научни и стручни студии, статии, прилози, критики, прикази. На 18 јануари 1958 година Х. Андонов-Полјански успешно ја одбранил и својата докторска дисертација: „Риека и Турција во првата половина на XIX век“, со што се здобил со научниот степен доктор по историски науки. Во април 1959 година тој бил унапреден во доцент; му бил доделен предметот општа историја на новиот век. По пет години Полјански бил унапреден во вонреден професор (мај 1966 г.). На 20 ноември 1970 г. тој и кабилитирал, на тема: „Ставот на Велика Британија по македонското прашање на Париската мировна конференција во 1919 година“. На тој начин тој станал прв доктор-хабилитант на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје. Веднаш потоа тој бил унапреден и во редовен професор, а повторно преизбран во истото звање во 1981 година.

Проф. Х. А.-Полјански во последните години покрај предметот општа историја на најновиот век го предава и предметот

општа историја на најновиот век. Освен тоа, извесно време држел серија предавања и за меѓународното работничко движење пред студентите од другите студиски групи при Филозофскиот факултет во Скопје. Исто така тој повеќе од десет години држи постојано предавања пред студентите-постдипломци (III степен) од областа на теоријата и методологијата на историската наука. Голем е бројот на завршените постдипломци кои се здобиле со научниот степен магистер по историски науки и станале специјалисти од повеќе области на историјата на македонскиот народ во чиешто изградување најтесно соработувал проф. X. A. Полјански.

Проф. Полјански своите научни резултати ги презентирал и на повеќе конгреси и други научни собири во земјата и во странство. Забележителни реферати поднел на конгресите на југословенските историчари; на годишните собранија и други собири на Сојузот на историските друштва на СРМ; на собирите во организација на Институтот за национална историја и МАНУ на собирите во организација на Филозофскиот факултет и др. Притоа особено до израз дошле неговите научни постигања на: Научниот симпозиум 100 години од раѓањето на Гоце Делчев (Штип, 1972); 60 години од убиството на Јане Сандански (Струмица, 1975) 100 години од Кресненското востание (Берово 1978); „Гоцеви денови“ (Делчево, 1972—1984); „Илинденски денови“ (Крушево, 1979, 1981, 1983); „Дојрански ракувања“ (Дојран, 1979, 1982); „Даме Груев“ (Битола, 1981); потоа на „Деновите на македонската култура во Велика Британија“ (Одржал предавања во Лондон, Братфорд, Оксфорд, 1979); во Тирана, НР Албанија, каде одржал забележително предавање на Филозофскиот факултет, јуни 1980 г.; држел предавања од историјата на македонскиот народ и народите и народностите на СФРЈ пред студентите од Универзитетот во Чико, САД (Охрид, 1969—1970) и др.

Проф. X. A. Полјански повеќе од три децении обавувал и обавува забележителна сестрана општествено-политичка дејност како во рамките на својата работна организација — Филозофскиот факултет, така и во рамките на Универзитетот, а и надвор од него. Директно и непосредно учествувал во формирањето на повеќе републички научни институции, стручни здруженија и сл. Посебно голем е неговиот придонес во формирањето и афирмацијата на Институтот за национална историја, Архивот на Македонија, Историскиот музеј на Македонија, Сојузот на друштвата на историчарите на СРМ, а секако и за научната и наставната афирмација на Групата за историја при Филозофскиот факултет, чијшто шеф бил во два мандатни периоди (1972—1974, 1974—1976 г.). Голем е придонесот на проф. Полјански и во афирмацијата на Филозофскиот факултет, и тоа како продекан 1960—1963 г.; претседател на ко-

мисијата за распределба на личниот доход; секретар и претседател на одборите за организирање на научни собири: Ленинова недела, Енгелсова недела, Недела на револуционерното и теоретското дело на Ј. Б. Тито, Маркс и нашата современост и др. Х. А. Полјански е и еден од основоположниците на списанието „Историја“, органот на Сојузот на друштвата на историчарите на СРМ; бил прв главен и одговорен уредник на ова списание (1965—1969). Покрај тоа како член на редакција активно учествувал и во научната афирмација на Гласникот на ИНИ, ЛИЧ, Настава историје, „Светлини на минатото“, сп. „Погледи“ и др. Посебни заслуги тој има како член на Редакцијата и како автор за оформувањето и редактирањето на тритомната Историја на македонскиот народ (1969 г.), потоа тој е автор, член на редакцијата и главен уредник на публикацијата „Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава“, I—II, Скопје 1981, член е на Редакцијата за Историја на КПМ—СКМ; во Комисијата за публикување на архивски материјали во Архивот на Македонија и др.

Проф. Х. А. Полјански активно учествувал и учествувал и во работата на повеќе самоуправни тела во Републиката и надвор од неа. Овде ќе ја одбележиме само неговата активност во последните години, и тоа како: член на Републичката конференција на ССРМ; член на Комисијата за меѓународни односи при ЦК СКМ; член на Републичкиот одбор за односи со странство при Собранието на СРМ; член на Републичкиот одбор за наградата „11 Октомври“; член на Одборот за наградата „13 Ноември“; член на Комисијата за Спомен-костурницата во Титов Велес; член на Издавачкиот совет на „Комунист“, Скопје; член на Советот при НУБ „Климент Охридски“; член на Советот „Светлини на минатото“ при РТ—Скопје; член на Комисијата за научни дејности — Заедница на научните дејности; претседател на Одборот за наградата „Гоце Делчев“; претседател на Советот на РТ—Скопје; претседател на Советот на емисијата: „КПЈ—СКЈ—СКМ“ (РТ Скопје); член на Комисијата при Одборот за наградата АВНОЈ; член на Одборот за организација на научниот собир за основање на ЦК СКМ; редовен член на ИНИ; член на Научниот совет на ИНИ; член на Советот „Десет дена Крушевска Република“; член на Работничкиот и уметничкиот совет при Вардар-филм; член на Комитетот за историски науки при Сојузот на историските друштва на СФРЈ; претседател на Советот на Филозофскиот факултет во Скопје и др.

Огромен е научниот придонес на проф. Х. А. Полјански како во развојот на македонската историска наука, така и во изградувањето на броен научен подмладок во Републиката, а и надвор од неа.

Триесетипетгодишното творештво на Х. А. Полјански е крунисано со вкупно 460 научни и стручни трудови (монографии, студии, статии, прилози, критики, прикази, библиографии и сл.) од кои 36 во посебни книги: „Прилог кон библиографијата по археологија на Македонија“ (Скопје 1953); „Странскиот печат за Илинденското востание (Скопје 1953, со група автори); „Гоце Делчев во спомените на современиците“ (Скопје 1963); „Британска библиографија за Македонија“ (Скопје 1966); „Карл Хрон, Народноста на Македонските Словени“ (Скопје 1966); „Драмата во Цер“ (Скопје 1968); „Сан-Стефанска Бугарија“ (Скопје 1969); „Гоце Делчев“ (Скопје 1968); „Одзивот на Илинден во светот“ (Скопје 1968); „За Македонците“. Поетски одгласи на македонската илинденска борба“ (Скопје 1969); „Гоце Делчев“, I—IV (Скопје 1972); „Гоце Делчев и неговото време“ (Скопје 1972); „Велика Британија и македонското прашање на Париската мировна конференција“ (Скопје 1973); „Британски документи за историјата на македонскиот народ“, I—III (Скопје 1977—1982); „Гоце Делчев и неговото време“ (Скопје 1978, II изд.); „Македонија и Словенија“ (Скопје 1978); „Одбрани дела“, I—V (Скопје 1981); „Беседи и огледи“ (Скопје 1982); „Гоце Делчев“ (Скопје 1982); Ташко Арсов, Записки (Скопје 1983); „Илинден 1903“ (Скопје 1983); „The Attitude of the U.S.A. Towards Macedonia (Скопје 1983) и др.

Во петте тома „Одбрани дела“ на проф. Х. А. Полјански се опфатени научните и стручни трудови (студии, статии, прилози, критики, прикази и сл.), напишани во периодот од 1949—1979 година. При преиздавањето во некои од трудовите се вклучени и извесни дополненија и исправки. Инаку, секој еден од томовите претставува посебна тематска целина.

Првиот том од „Одбраните дела“ опфаќа историографски теми. Тој ги содржи делата кои третираат проблематика од историјата на научниот социјализам и работничкото движење. Расветлувајќи повеќе прашања сврзани со дејноста на класиците на марксизмот, како и нивните следбеници, проф. Полјански секогаш настојувал да најде спојна врска меѓу општата и националната историја. Затоа научниот придонес на Х. А. Полјански не треба да се следи само во рамките на развојот на македонската и југословенската историографија туку пошироко: во рамките и на општосветската историографија. Во таа смисла особено значајни се неговите научни резултати објавени во трудовите: „Маркс и историјата“, „Енгелс и историјата“, „Источното прашање и Македонија во статиите на Маркс и Енгелс“, „Маркс и Енгелс“, „Карл Маркс во Англија“, „Енгелсовото дело“, „Енгелсовата Марка“, „Големото дело на Владимир Илич Ленин“, „Големото дело на Ти-

то“, „Октомвриската револуција и југословенските народи“, „Меѓународната ситуација и доаѓањето на другарот Тито на чело на Комунистичката партија на Југославија“, „Георги Димитров за Југославија“, „Историографската мисла на Едвард Кардел“ и др.

Проф. Х. А. Полјански посебен интерес пројавил и во проучувањето на одделни прашања сврзани со расветлувањето на непознати или малку познати страници од општосветската историја. Во таа смисла доволно е да се изделат дел од насловите кои се базирани врз новооткриени архивски материјали или недоволно искористена изворна документација: „Едно писмо на Наполеон Бонапарта од 1798 година“, „Полска во времето на Мицкиевич“, „Вилијам Гледстон“, Суецкиот канал и Цариградската конвенција од 1888 г.“ Во овие и слични трудови на Полјански идниот истражувач секогаш ќе може да најде научни постапки и материјал за натамошни проучувања на одделни настани, личности и појави кои им припаѓаат на општосветската историја.

Вториот том на „Одбрани дела“ на Х. А. Полјански ги содржи неговите трудови кои се однесуваат исклучиво на македонската историја. Хронолошки гледано тие даваат една целина на историскиот развој на македонскиот народ до крајот на XIX век (Во неколку трудови се третира проблематиката која се однесува и на повоениот период.) И во овој том трудовете се групирани по теми: светлини на минатото, општествено-економски особености, од преродбата до ослободителното движење и огледи. Содржински гледано тие третираат разновидна материја: за неолитот во Македонија. Коста Рацин како историограф, Македонија во карти, Дојран во минатото, Горче Петров за приликите во Куманово во XIX век, Ситуацијата во Солун и во Приморска Македонија во 1920 година. Кон историјата на трговијата на Битола и Битолско во 1856 г. итн. Со трајна научна вредност се и другите трудови кои третираат проблематика од ослободителното движење на македонскиот народ, како и од преродбата. Такви се трудовете: „Англиската дипломатија за затворањето на Димитрија Миладинов“, „Апелот на Горѓи Ив. Капчев од 1899 година“, „Активноста на Крсте Петков-Мисирков во Македонското другарство во Петроград“, „Околу учеството на Македонците во Првото српско востание“, „Марко Бочвар“. „Обидот на Мехмед Али да подигне востание во Македонија (1839—1841 г.)“, „Привремената влада на Македонија“, „Околу учеството на македонските социјалисти во првомајските демонстрации во Софија во 1896 година“ и др.

Во третиот том „Одбрани дела“ Х. А. Полјански ги внел овие трудови кои исклучиво се однесуваат на македонското прашање. Трудите се групирани во четири одделни поглав-

ја: Проучување на Македонија, Страници од македонското прашање, Меѓусебни врски и Огледи. Врз база на необјавена архивска граѓа, како и на недоволно искористена објавена изворна документација, Х. А. Полјански во своите трудови, кои ги содржи овој том, го расветлува македонското прашање од сите страни. Во таа смисла особено значајна проблематика се третира во трудовите: „Мисијата на Вилјем Мартин Лик во Македонија“, „Константин Иречек и Македонија“, „Македонологот Карл Хрон и неговата студија за „Народноста на Македонските Словени“, „Знаменитостите на Македонија во британската археолошка литература“, „Европските статистики за Македонија“, „Европските држави и македонското прашање“, „П. Аргиријадис за Балканската конфедерација и решавањето на македонското прашање“, „Лав Толстој и Македонија“, „Ватрослав Јагик за Македонија и македонското национално прашање“, „Антон Драндар и неговите становишта по македонското прашање“, „Дипломатските аспекти на македонското прашање во становиштата на Крсте Мисирков“, „Анатол Франс за Македонија“, „Односот на Ромуалд Пржевалски кон Македонија и кон македонското прашање“, „Велика Британија и македонското прашање на Париската конференција (1919)“, „Велика Британија и Македонија“. Културно-историски поглед“, „Македонија и Војводина“, „Односот на Соединетите Американски Држави кон Македонија и кон македонското прашање во XIX век и во периодот на Илинденското востание“, „За македонско-италијанските односи во минатото“, „Прилог кон македонско-албанските врски во минатото“ и др.

Четвртиот том од „Одбраните дела“ на Х. А. — Полјански е посветен на македонското националноослободително движење. И овој том се состои од четири поглавја: Основите на национално-ослободителното движење, Гоце Делчев и неговото време. Следбеници на Гоцевото дело и Огледи. Врз база на богатата необјавена архивска граѓа, собрана од разни европски архиви, како и недоволно искористена објавена изворна документација, мемоарска литература, периодика и сл. во трудовите на Полјански кои се вклучени во овој том е даден еден целосен преглед на национално-ослободителното движење во Македонија. Иако носечки карактер во овој том има монографијата „Гоце Делчев и неговото време“, која веќе ѝ е позната на македонската, југословенската, а и светската научна јавност, не изостануваат по својата научна и трајна вредност и студиите: „Економските аспекти во односите на империјалистичките држави кон Македонија и македонското национално ослободително движење од крајот на XIX век“, „Аферата Мис Стоун низ американската дипломатска преписка“, „Псевдонимите во македонското револуционерно движење“,

„Крсте Мисирков и неговата студија „Економските причини на македонското движење“ и др.

Петтиот том од „Одбраните дела“ на проф. Полјански целосно е посветен на Илинденското востание. Тој се состои од шест поглавја: Илинденското востание, Дипломатијата и востанието, Одгласот на востанието, Аспекти во афирмацијата на востанието, По Илинденското востание и Огледи. Во целина земено овој том претставува всушност една посебна монографија за Илинденското востание. Освен текот и карактерот на Илинденското востание низ одбраните трудови е можно да се проследи и неговиот одјек во светот, како и да се видат разноврсните дипломатски акции и ставови на европските држави кон ова востание на македонскиот народ. Голем дел од своите трудови Полјански ги има темелено врз архивски материјали, кои ги собрал во одделните архиви и библиотеки во земјата и странство. Тоа пак му овозможило позадлабочено и аргументирано да го проследи Илинденското востание, разјаснувајќи повеќе настани, појави и личности, кои директно или индиректно биле врзани за него. Особено полема е заслугата на Полјански во оценувањето на ставот на европската дипломатија кон Илинденското востание, како и на европската и американската прогресивна јавност. Во таа смисла носечки карактер во томот имаат трудовите: „Илинденското востание“, „Европа и Илинденското востание“ (Осврт на изворите и на литературата)“, „Ситуацијата во Македонија и Миршиштегските реформи“, „Одгласот на Илинденското востание сред југословенските народи“, „Состојбата во Внатрешната организација по Востанието“ и др.

Значајно место во петте томови на Х. А. Полјански заемаат и неговите критички осврти и прикази, кои тематски се дадени во поглавјата Огледи. Тоа се оценки на Полјански направени врз дела кои биле публикувани во Југославија и светот, а третираат проблематика предимно од нововековната светска историја и имаат допирни точки со историјата на македонскиот народ. Тука спаѓаат и оценките на Полјански дадени за повеќе историографски остварувања во СРМ.

Општо земено, научната продукција што ја содржат петте томови „Одбраните дела“, кои, инаку, се состојат од вкупно 2318 страници, во многу домени го има не само расчистено од напластени фалсификати историското минато на македонскиот народ, туку и расветлено повеќе страници од македонската историја. Сето тоа е плод на секојдневната интензивна истражувачка работа на овој македонски и југословенски историограф, истражувач, талентиран и полн со научен осет. Неговите почести научни престои во одделните југословенски и европски архиви и библиотеки, умешно ги искористил да при-

собере огромен изворен материјал кој денес како национално богатство се чува во Архивот на Македонија. Голем дел од архивската граѓа иако сè уште е необјавена, станала предмет на научни проучувања од една страна на проф. Полјански, што му овозможило да постави за прв пат и разреши повеќе проблеми од историјата на македонскиот народ, а исто така и од историјата на другите народи и народности на Југославија, како и од општосветската историја. Затоа научните резултати на проф. Полјански што се изложени во неговите „Одбрани трудови“, кои веќе доста ѝ се познати на македонската, југословенската и светската научна јавност, на идниот истражувач ќе му овозможат во една поопстојна целина да се запознае не само со научниот придонес на овој врвен специјалист по нововековната и најнова историја на македонскиот народ, туку преку него да го согледа воопшто развојот на македонската историска наука во изминатите три децении. Тоа е можно зашто научното творештво на проф. Полјански е не само огромно по страници, туку и разновидно и потврдено со бројни аргументи.

Проф. Х. А. Полјански, како што наведовме, освен монографијата „Гоце Делчев и неговото време“, што ја има преиздадено во четвртиот том од „Одбраните дела“, веќе ѝ има презентирани на научната јавност и повеќе други монографии и публикации, кои претставуваат посебни изданија. Од овие врвни остварувања секако челно место зазема делото „Гоце Делчев“, издадено во 6 тома 1972 година од страна на „Култура“, од Скопје. Одделните томови ги носат следните наслови: Гоце Делчев и неговото време; Гоце Делчев. Преписка; Гоце Делчев во спомените на современиците; Гоце Делчев. Документација; Гоце Делчев во народното и уметничкото творештво; Гоце Делчев. Албум. Првиот том, кој самиот за себе претставува монографско дело, досега има доживеано две изданија на македонски јазик, како и по едно на српско-хрватски, словенечки, албански, турски, руски и англиски јазик. Инаку, во целина земно, делото на Полјански „Гоце Делчев“ кое се состои од повеќе од 1700 страници, претставува досега најкомплексно и најценето научно остварување во македонската историографија (и не само во неа) за идеологот на македонското национално ослободително движење од крајот на XIX и почетокот на XX век — Гоце Делчев.

Значајни остварувања на проф. Полјански се и трите тома „Британски документи за историјата на македонскиот народ“, издадени од Архивот на Македонија во 1968, 1977 и 1982 г. Овие документи, кои ги собрал проф. Полјански во британските архиви, се однесуваат на периодот од 1797—1856 година. Благодарейќи на овие изворни материјали македонските

историографи (и не само тие) можеа, и им се дава можност, да расветлат повеќе страници од историјата на македонскиот народ во овој недоволно проучен период.

Плод на повеќегодишните научни истражувања во архивите на Англија е и монографското дело „Велика Британија и македонското прашање на Париската мировна конференција во 1919 г.“, издадено во Архивот на Македонија во 1973 г. Во овој мошне аргументиран труд Полјански го има расветлено, од сите страни гледано, ставот на Велика Британија (официјален) кон решавањето на македонското прашање на Париската мировна конференција 1919 г., како и ставот на англиската прогресивна јавност кон тоа прашање. Општо земено, со овој свој труд Полјански многу направил македонската историска наука да се здобие со покомплексна претстава за ставот на Велика Британија, а и воопшто на Европа кон Македонија и македонското прашање по завршувањето на Првата светска империјалистичка војна.

Од монографските трудови на проф. Полјански секако треба да се спомене и неговото поголемо научно остварување „Македонија и Словенија“, издадено од „Култура“ во Скопје 1978 г. Ова дело е настанато како резултат на повеќеденеско истражување во одделните југословенски и странски архиви. Во него се расветлени, во сите детали, целосните врски на овие две словенски земји, почнувајќи од средновековното (времето на Кирил и Методиј) па сè до најново време. Од 452 страници најголем простор е издвоен на национално ослободителниот период, особено на Илинденското востание, кога словенечката прогресивна јавност, преку печатот и сл., сèопфатно се ангажирала во корист на праведната борба на македонскиот народ. Во монографијата голем простор е издвоен за да се прикажат и културните врски, вековни, меѓу словенечкиот и македонскиот народ, кои, според резултатите на Полјански, навистина биле тесни и многустрани. Голем простор во монографијата е издвоен, исто така, и на прикажување политичките, економските и др. врски на двете земји во периодот меѓу двете светски војни, а особено во текот на НОВ и Социјалистичката револуција, како и по ослободувањето. Затоа ова научно дело на Полјански наиде на широк одзив ширум Југославија, а посебно во СР Словенија, за што зборуваат и повеќето рецензии и прикази.

Огромен е придонесот на Х.А. Полјански во развојот на македонската историска наука и преку другите публикации, од кои некои поради потребата се прилагодени за пошироката читачка јавност.

Во целина земено, како што зборуваат и 460 библиографски единици, научната продукција на проф. X. A. Полјански е огромна и мошне разновидна: зафаќа проблематика почнувајќи од доцната Антика и Средновековието па сè до најново време од историјата на македонскиот народ, на народностите кои живеат во Македонија, а и пошироко од историјата на другите народи и народности на Југославија, како и од општо-светската историја. Затоа неговите дела се цитираат широм целиот свет.

Голем е научниот придонес на проф. Полјански во афирмацијата на македонската историска наука и на историјата на македонскиот народ, воопшто, освен преку учеството на бројните научни конгреси, симпозиуми, собири и сл. и преку неговото учество во званичните државни делегации во посетите на Англија, СССР, Полска и други земји.

За својот досегашен сестран придонес во развојот на македонската историска наука, создавањето на повеќе научни институции и стручни здруженија, унапредувањето на наставата од II и III степен од областа на историјата на Филозофскиот факултет, како и на социјалистичкиот самоуправен систем преку учеството во голем број општествено-политички организации и самоуправни тела во Републиката, а и надвор од неа — проф. X. A. Полјански се има со право здобиено со повеќе општествени признанија. Добитник на Орден заслуги за народ со сребрена звезда (1969), Орден на трудот со црвено знаме (1978), Републичка награда од областа на науката за научно дело „11 Октомври“ (1972), наградата „Гоце Делчев“ (1979), највисокото општествено републичко признание — Наградата за животно дело „11 Октомври“ (1981), како и повеќе признанија и благодарници од Универзитетот во Скопје, Филозофскиот факултет во Скопје, Институтот за национална историја, Народната и универзитетска библиотека „Климент Охридски“ и др.

*

Поаѓајќи од фактот, дека во изминатите повеќе од три децении на интензивно и сестрано научно творештво проф. Полјански многу сторил во развојот на македонската, југословенската и општословенската историска наука, во изградувањето на повеќе од 1000 историчари — наставници за потребите на Републиката и пошироката југословенска заедница, на броен научен подмладок од областа на историјата (и не само од неа) од кои подем дел се здобиле со научниот степен магистер по историски науки и доктор по историски науки, во создавањето и афирмацијата на повеќе научни институции и стручни

здруженија во Републиката, во создавањето и афирмацијата на повеќе научни и стручни списанија, како и воопшто во развојот на нашиот самоуправен социјалистички систем — ННСГ за историја при Филозофскиот факултет како и сите вработени луѓе на овој факултет со голема чест и особено задоволство го предложија проф. Христо Андонов-Полјански за највисокото југословенско општествено признание — наградата АВНОЈ за 1983 година, која со право му беше доделена во јубилејната АВНОЈСКА година.